

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 23 SEPTEMBER 1942

No. 1392

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

||

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

SMIT
DYNAMO'S
MOTOREN
APPARATEN
INSTALLATIES

Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland

door

Ch. GLASZ

15de publicatie van het Nederlandsch Econom. Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.10)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave:

De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

Wat is de

HOLLERITH Boekhoud- en Statistiek-DIENST

Deze dienst vormt een afdeling van ons bedrijf, die over een uitgebreide, moderne WATSON Machine Installatie (HOLLERITH Systeem) beschikt, alsmede over een staf van deskundig bedienend personeel, om **alle administratieve werkzaamheden en statistieken**, tegen een redelijk tarief, feilloos en snel volgens het HOLLERITH Systeem uit te voeren.

Vraagt nadere inlichtingen aan de:

WATSON BEDRIJFSMACHINE MAATSCHAPPIJ N.V.
HOOFDVERTEGENWOORDIGING VOOR NEDERLAND DER
INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES CORPORATION te
NEW-YORK.

Frederiksplein 34, Amsterdam C — Telef. 33656-31856

R. Mees & Zoonen

A.o. 1730

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's- GRAVENHAGE
DELFT — SCHIEDAM
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

AMSTERDAM-ROTTERDAM-'s-GRAVENHAGE
EN IN 61 ANDERE PLAATSEN IN NEDERLAND

Aan- en verkoop van effecten
Adviezen in zake belegging
Bewaarneming

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt don
15den van elke maand. De
prijs voor den jaargang be-
draagt f 12.60* voor 't binnenl.,
franco p. p. f 13.40*; voor stu-
denten f 10.50*; franco p. p.
f 11.30*; f 13.50 voor het bui-
tenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negen-
tigste jaargang:

*Proefnummer gratis op
aanvraag verkrijgbaar!*

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep mede-
werkers van het N.E.I., onder leiding van
Prof. Mr. P. Liefstinck)

28ste publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I.
f 1.50) *Verkrijgbaar in den boekhandel*

UITGAVE:

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

De Scheepsbouw- nijverheid in Nederland

door

Ir. J. W. BONEBAKKER

PRIJS f 1.55* Publicatie no. 16 van het
Nederlandsch Econom. Instituut

Donateurs en leden f 1.10

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave van

DE ERVEN F. BOHN - HAARLEM

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

door **M. J. Schut**

31ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N.E.I. . . . . f 1.10)

Verkrijgbaar i. d. boekhandel

UITGAVE:

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen en Monetaire Poli- tiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 23 SEPTEMBER 1942

No. 1392

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het *Economisch-Statistisch Maandbericht*, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

Blz.

Normaliseeren van winstcomponenten; en de fiscus door Tj. S. Visser.....	418
Over de ontwikkeling van de Spaansche industrie door E. Wiegand.....	420
Ingezonden stukken.	
Kartels en bedrijfsorganisaties door A. van Wijnen	423
Overheidsmaatregelen op economisch gebied.....	424
Statistieken.	
Stand van 's Rijks Kas — Bankstaten.....	425

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De omzetten op de *wisselmarkt* bleven wederom voornamelijk beperkt tot het papier met looptijd tot de jaarswisseling. Naar de langere termijnen was uitermate weinig vraag te bespeuren, zoodat de omzetten minimaal bleven. Wat er aan papier op langen termijn gevraagd was, beperkte zich tot jaarspapier, hetgeen door den Agent natuurlijk vlot werd afgegeven. Aangezien de kans op een nieuwe leening met het voortschrijden van den tijd steeds grooter wordt, zijn meer en meer institutioneele beleggers geneigd een behoorlijk deel van hun beschikbare middelen op korten termijn uit te zetten. Verscheidene achten jaarspapier een te langdurige vastlegging, hetgeen de vlote vraag naar papier met drie tot vier maanden looptijd verklaart. De jongste bankstaat toont weinig bijzondere aspecten. Ontwikkeling der laatste week gaat rustig en gestadig voort. Het bij de bank geplaatste schatkistpapier nam met f 15 miljoen, de portefeuille buitenslandsche wissels met f 27 miljoen rond toe. De tegenwaarde van deze f 42 miljoen gaf aanleiding tot mutaties van ongeveer f 22 miljoen in de posten diverse rekeningen debet en rekening-courantsaldi van anderen, terwijl de bankbiljetten circulatie met f 20 miljoen steeg.

De *obligatiemarkt* was, voornamelijk in het verdere verloop van de week, eerder gedrukt. De $3\frac{1}{2}$ pCt. leening 1941 eindigde zelfs onder de 99 pCt., de $3-3\frac{1}{2}$ pCt. leening 1938 op $95\frac{1}{8}$, hetgeen, wat de laatste leening betreft, rond 4 punten beneden het hoogste niveau van dit jaar is, dat betrekkelijk kort geleden werd geregistreerd. Een duidelijke oorzaak van de flauwe houding der obligatiemarkt is niet aan te geven.

De *aandeelenmarkt* vertoonde in de eerste helft van de week, feitelijk tot den voorlaatsten dag, het volgende beeld: overwegende vraag naar de hoofdfondsen, waarin echter meestal geen noteering kon worden toegelaten, omdat de koersen te hoog zouden zijn geworden. In de minder courante industriewaarden was de stemming veel minder uitgesproken. Een aantal dier fondsen toonde een zeer duidelijke inzinking, waartegenover echter verscheidene andere fondsen geen noemenswaardige reactie toonden of zelfs nog iets konden monteeren. Bij dit alles dient te worden bedacht, dat in die fondsen, welke tot noteering kwamen, de omzetten meestal zeer gering waren, en in een „dunne” markt kan een klein excedent aanbod of vraag een noemenswaardigen invloed op het koersverloop uitoefenen.

Op den laatsten dag der week was er voor de „grootte fondsen” een duidelijke ommekeer in dier voege, dat het aanbod plotseling de overhand kreeg. De meeste hoofdfondsen konden het toen tot noteering brengen, op een peil, dat zeer belangrijk lager was dan de koersen, die de vorige dagen werden „geadviseerd” of ter noteering door de hoeklieden voorgesteld.

NORMALISEEREN VAN WINSTCOMPONENTEN; EN DE FISCUS.

Het probleem.

Ondervindt de winst van eenig jaar invloed van de kans op gebeurtenissen in de komende jaren? Voor kans kan als grensgeval ook zekerheid worden gelezen, d.w.z. zekerheid wat betreft het voorkomen van de bewuste gebeurtenissen, maar onzekerheid t.a.v. den omvang daarvan.

Enkele voorbeelden om het probleem te verduidelijken:

Wordt des koopmans winst van 1942 gedrukt, doordat de waarde van zijn voorraad surrogaten bij het intreden van den vredestand zal dalen? Of, doordat hij zijn gebouwen en pakhuizen te dien tijde en na jaren van noodzakelijk uitstel goed in de verl zal doen zetten?

Wordt de winst van den assuradeur over een jaar van weinig branden gedrukt door de omstandigheid, dat statistisch te voorzien is een gemiddeld jaarschadebedrag hóóger dan de jaarschade van die periode? Of, bij een levensverzekeraar, doordat de sterftestatistiek veel hooger sterfte doet verwachten dan een bepaald jaar te constateeren gaf?

Dient de levensverzekeraar ten laste van de winst der huidige jaren een fonds te vormen ter bestrijding van tegenvallers door latere rentedaling? Moet de koopman (geheel afgezien van de vervangingswaardetheorie) bij oplopende prijzen een fonds vormen voor lateren terugval?

Ziehier het gemeenschappelijke in al deze gevallen: een bepaalde winstfactor — risico verband houdende met discontinue ontwikkeling in het economisch gebeuren bij het beëindigen der vijandelijkheden, onderhoudskosten, jaarschade, sterfterisico's, rentemarge, prijsbeweging — geeft in eenig jaar een bijdrage (winstcomponent), die afwijkt van het gemiddelde voor die component. Het verlies op surrogaten is in 1942 nihil; er wordt niet geschilderd; de jaarschade, de sterfte, blijven voor den verzekeraar ver onder de verwachting; de rentemarge is in 1942 niet negatief; er was geen prijsdaling.

- Behoort het nu tot een juiste methode van winstbepaling, het „werkelijke” bedrag van elke component in 1942 te vervangen door het gemiddelde bedrag, men kan ook zeggen: door het „werkelijke” bedrag in hooger zin?

Nog op andere wijze geformuleerd: behoeven de winstcomponenten normalisatie?

Ongewisheid van het gemiddelde.

Men kan de voorbeelden rangschikken. Als element, dat de rangschikking bepaalt, kiese men: de zekerheid, die er bestaat t.a.v. de hoogte van het gemiddelde van de betrokken winstcomponent.

Met zekerheid wordt hier bedoeld: de subjectieve zekerheid, d.w.z. die zekerheid, welke voor ons, met onze kennis van nu, bestaat.

In de voorbeelden is het met die zekerheid zoo gesteld:

De gemiddelde hoogte van den last „onderhoud van gebouwen” is den bedrijfsman behoorlijk bekend.

De gemiddelde jaarschade bij gegeven portefeuille van brand- of andere verzekering is evenzoo behoorlijk bekend. Al is deze zekerheid van anderen aard dan bij den onderhoudslast en niet uit eigen ervaring, maar wel op grond van statistische waarnemingen, te benaderen; waarnemingen, die alleen dan een voldoende graad van betrouwbaarheid kunnen bereiken als en naarmate het om groote aantallen gaat. Deze zekerheid kan dus worden gedrukt door de mogelijkheid van catastrophale schaden, waaromtrent onze statistische kennis door hun incidenteel voorkomen niet zeer diep kan gaan. Voor den levensverzekeraar, t.a.v. leven en dood, geldt hetzelfde als voor den schadeverzekeraar.

Maar groote ongewisheid bestaat er voor hem in het vraagstuk van den toekomstigen intrestvoet, van de rentemarge, dus. In poliscontracten, die een half menschenleven omvatten, garandeert, implicite, de verzekeraar den houder een bepaalden intrestvoet, den intrestvoet, waarmee premie of koopsom zijn berekend, bijv. $3\frac{1}{2}$ pCt. Zal de opbrengst van de beleggingen van den verzekeraar nooit eens dalen onder de $3\frac{1}{2}$ pCt? En wanneer zich dat voordoet, hoe vaak zal dat zijn? Hoe lang zal de periode duren, hoe ver zal de rente dalen? Het verlies voorts, dat op den voorraad surrogaten geleden zal worden, is onbekend. Eveneens is onbekend, wanneer het verlies zal komen, dus hoeveel jaren zonder val er eerst zullen zijn. Het gemiddelde is derhalve geheel onbepaald. En ten slotte de prijsbeweging. Het is al te simplistisch om te verwachten, dat stijgingen en dalingen wel tegen elkaar op zullen wegen, dat het gemiddelde der schommelingen op den langen duur wel nihil zal zijn. Maar waar ligt het gemiddelde dan? Dat is volkomen onzeker.

Berekenbaar en onberekenbaar.

We kunnen na het rangschikken een tweedeeling gaan toepassen. Een bepaalde winstcomponent kan naar zijn gemiddelde hoogte zijn berekenbaar of niet berekenbaar¹⁾. Onder „niet berekenbaar” is ook te begrijpen het (nog) niet berekende, het thans nog ongekende: voordat er statistieken omtrent het aantal branden waren, was brandverzekering zuivere speculatie en vóór de berekeningen van Johan de Wit was de lijfrentehandel een dwaasheid. Toen was nog ongekend, wat nu gekend is.

De diepere zin.

De tweedeeling heeft een principiëelen grondslag. F. H. Knight maakt, in het klassieke werkje van 1921, herdrukt in 1933 en 1935: „Risk, Uncertainty and Profit”, een onderscheid tusschen „risk”, dat zijn de calculeerbare lasten, schaden, risico's, en „uncertainty” ongewisheden. Het aandurven van deze laatste kenmerkt, volgens Knight, den ondernemer. In dit spraakgebruik is de koopman uit onze voorbeelden ondernemer, voorzoover hij handelingen verricht, waarbij hij marktrisico loopt; hij is niet ondernemer als het gaat om het gebruik van zijn gebouwen en pakhuizen; daarin is hij organisator, bestuurder. De verzekeraar is ongetwijfeld ondernemer, want hij heeft aan velerlei ongewisheden het hoofd te bieden. Toch is de verzekeraar allereerst organisator; hij neemt met een gerust hart op zich schaden van anderen te vergoeden, omdat hij deze voor zich kan nivelleren door er vele van bij elkaar te brengen en dat gedurende langen tijd. Hij kan dit doen, daar de statistieken hem in staat stellen de premie, die hij moet vragen, te berekenen. Hij is weer specifiek ondernemer (in den zin van Knight) inzoover hij zeer goed weet, dat de statistieken kunnen falen; ook inzoover hij het soms zonder statistiek, meer met zijn assuradeursgevoel moet doen. Hetzelfde geldt voor den levensverzekeraar op het gebied van de levens- en sterftekans. Alleen de levensverzekeringmaatschappij gaat verder; zij is tevens spaarinstituut. Hebben de Nederlandsche levensverzekeraars niet f 1.500 miljoen van polishouders onder zich? Daarvoor-gedurende tientallen jaren een vaste zeer behoorlijke intrest garandeerende, is de levensverzekeraar op ende op ondernemer, iemand, die onzekerheden onder de oogen durft zien, in de hoop er aan te verdienen. Ondernemer ook is elke bedrijfsman, o.a. waar hij prijschommeling niet uit den weg gaat, omdat hij naast de slechte op de goede kansen rekent.

Stelling.

En laat ons nu deze stelling wagen:

Vaststaande baten en lasten, berekenbare risico's worden

¹⁾ Van het grensgebied, dat zich hierbij voordoet, zien wij hier af.

voor de winstbepaling gelijkelijk over de jaren verdeeld. Onberekenbare baten, lasten en risico's, de onderwerpen van het ondernemen, werken in op de jaren, waarin ze zich voordoen.

Het is onwezenlijk den ondernemer als organisator of bestuurder een wisselend inkomen toe te dichten of den ondernemer als zoodanig een regelmatig inkomen. Dat is de grond van onze stelling, meer dan het al of niet uitvoerbaar (calculeerbaar) zijn van een nivellering.

De ondernemer aanvaardt bewust wisselende jaarresultaten, en aan die wisseling valt ook niet te ontkomen. Het is inhaerent aan het ondernemen, dat egalitatie van de specifieke ondernemingsbaten en lasten niet mogelijk is. De organisator, de bestuurder, daarentegen heeft te maken met bekende grootheden, die wel nivelleerbaar zijn. Of anders geformuleerd: de bedrijfsman heeft zoowel te maken met bekende — min of meer meetbare — grootheden, en als zoodanig is hij in de eerste plaats organisator, bestuurder of hoe ge hem in die hoedanigheid wilt aanduiden²⁾, als met — althans kwantitatief — onbekende grootheden, en als zoodanig is hij ondernemer in den zin van Knight. Voor den bestuurder nu ligt het in de lijn, dat hij de baten en lasten egaliseert: hij bringe elk jaar een vast bedrag voor onderhoud van onroerend goed op de winstrekening. Hij bringe, indien hij verzekeraar is, als jaarschade op de winstrekening niet het toevallige bedrag van het jaar, maar de „normale” jaarschade. Toont een jaar een schade-totaal ver onder het normale, verwachte gemiddelde, dan worde gebouwd aan een schadenivelleringsrekening, waaruit t.z.t. overschade kan worden gedekt. Op dezelfde wijze als er voor gebouwen een onderhoudsrekening in het passief van des koopmans balans voorkomt. Omdat het normale, gemiddelde, bedrag nooit volstrekt vaststaat en trouwens veranderen kan, worde er wel een grens gesteld aan het saldo van bedoelde nivelleringsrekeningen. Onder de berekenbare risico's kan bij verdere ontwikkeling van de schadestatistiek en van de schadeverzekerings-wiskunde ook het risico van catastrophale schaden worden gebracht, zeker in dezen vorm, dat wordt vastgesteld, hoeveel kans er is, dat in eenig jaar de jaarschade een bepaald percentage van het verzekerd bedrag te boven gaat. Dan kunnen we schaden en calamiteitschaden tezamen nivelleeren, daarbij in het oog houdende, dat er altijd catastrophale gebeurlijkheden kunnen zijn van incidenteele aard, die buiten elke statistische verwachting vallen³⁾.

De grens tusschen het berekenbare en het onberekenbare (althans onberekenende) verschuift!

En de fiscus.

Hoe handelt ons aller hoofdwinstgerechtigde, de fiscus, te dezer zake?

Toen, in 1939, een winstbelasting voor vennootschappen in Nederland werd voorgesteld, is van hooggeleerde zijde de verwachting uitgesproken, dat de theorie en de praktijk van de winstbepaling zich nu beide snel zouden ontwikkelen.

Onder de Winstbelasting, zooals die in 1939 was ontworpen, en onder de Winstbelasting 1940 kon die hoop bestaan. Het schijnt echter wel, dat de Vennootschapsbelasting 1942 den koopman zoozeer aan banden legt, dat er weinig ruimte overblijft voor de vrije ontwikkeling

¹⁾ Wel heeft al het bekende een restant onbekendheid, en dat leidt het ondernemers-element weer binnen, doch dit doet geenszins teniet, dat we kunnen onderscheiden tusschen onberekenbare en berekenbare factoren, tusschen ondernemen en besturen.

²⁾ Dr. P. Riebesell: „Einführung in die Sachversicherungsmathematik”. C. Lange: „Untersuchungen über die jährlichen Schwankungen der Schadensquotienten in der Lebensversicherung und in der Feuerversicherung”. W. Konau: „Beitrag zur Theorie des mittleren Risiko's” („Archiv. f. math. Wirtschafts- u. Sozialforschung 1935”). Rapport „Brandverzekering” Gemeente Amsterdam 1931.

van het winstbegrip. Nu is het heel aardig, dat in 1802 Goethe het woord gaf:

„In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister,
Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben”.

maar het zou vervelend worden als alle gedichten sonnetten waren en het is niet prettig als ons denken bij het overleggen: wat is winst, zich steeds weer stoot aan het enge getimmerte van artt. 8—12 uit de Inkomstenbelasting 1941, welke ook voor de vennootschapsbelasting gelden.

De Winstbelasting 1940.

Voor de Winstbelasting 1940 was toepassing van de boven geponeerde stelling in verregaande mate mogelijk. Het vormen van een passiefrekening tot gelijkmatige verdeling van kosten en lasten was uitdrukkelijk toegestaan. Evenzoo het vormen van een passiefrekening tot dekking van risico's, die plegen te worden verzekerd (d.w.z. die verzekeraar, dat is ook — statistisch — berekenbaar zijn).

De Vennootschapsbelasting 1942.

In het Besluit Vennootschapsbelasting 1942 (gelijk in het Besluit Inkomstenbelasting 1941) zijn deze mogelijkheden uitgesloten. Elk jaar krijgt dus als onderhoudskosten alleen het bedrag, dat in het jaar is besteed, te dragen; het ten laste van elk jaar brengen van een vast bedrag, van een gemiddelde, is verboden. Dat gaat in tegen de hier geponeerde stelling; op zichzelf is dat geen bezwaar. Ernstig is (het is, meen ik, reeds elders opgemerkt), dat de belasting, zooals nu geregeld, het verheeven van de conjunctuurgolving in de hand werkt. De bedrijfsman zal in slechte jaren vooral het onderhoud uitstellen; want het zou hem niet noemenswaard aan belasting sparen, als hij zijn magere winst verkleinde, eventueel zijn verlies nog vergrootte, door uitgaven te doen voor onderhoud. Dezelfde uitgave zal hem daarentegen bij de progressieve tarieven heel wat belasting besparen, indien zij wordt gedaan in een gunstig jaar.

Voor de vennootschapsbelasting zal ook de verzekeraar niet de jaarschade-bedragen kunnen nivelleeren. Hij zal dus niet kunnen nivelleeren. Nu dééd hij dat ook nooit. Het assurantiebedrijf was in Nederland onderworpen aan de dividend- en tantiëmbelasting, had dus niet te maken met een belasting naar de winst en bekommerde zich niet heel veel om een nauwkeurige winstvaststelling. De assuradeur stijfde in jaren van weinig schade zijn „vrije reserves” zonder zich af te vragen, of die reserves bedrijfs-economisch wel geheel vrij waren. O.i. moest een belangrijk deel heeten: nivelleringsrekening. Hoe dit ook zij, nauwkeurige winstvaststelling wordt nu van groot belang; van groot belang wordt het, of een verzekeraar, die per f 1.000 verzekerd bedrag nu eens jaarschade noteert van f 0,25, dan weer van f 2,—, gemiddeld van f 1,—, in een jaar met f 0,25 schade de hooge winst moet aangeven, dan wel ten laste van die winst mag brengen f 0,75 (het verschil met het gemiddelde van f 1,— per f 1.000 verzekerd bedrag) ter opbouw van een schadenivelleringsrekening. De wetgever staat dit laatste niet toe.

Artikel 13 Vennootschapsbelasting.

Tenzij art. 13 derde onderlid b uitkomst biedt! Daar staat, dat als bedrijfskosten worden beschouwd de, ter zake van loopende verzekeringsovereenkomsten, door de techniek van het verzekeringsbedrijf geboden *vergrooting van reserves*, volgens door den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën gestelde regelen. Dit kan leiden tot het egaliseeren van de jaarschade-bedragen door het vormen van een technische reserve⁴⁾. Voor-geschreven kan (m. i.) worden, dat ten laste van eenig

⁴⁾ Dr. Pröls en Dr. von der Thüsen: „Die versicherungs-technischen Rückstellungen” (1941). Verg. § 11 K. St. G. en § 27 K. St. D.V.; ons art. 13 is daaraan gelijkvormig.

jaar komt niet het bedrag der „werkelijke” schade, maar het normale bedrag, dat bij de gegeven portefeuille hoort — het werkelijk bedrag in hoogerem zin: De winstbelasting kende reeds een dergelijke figuur voor onderlinge verzekeringen: de jaarschade mocht, blijkens missive van 25 November 1941, worden gefixeerd op het gemiddelde van de voorafgaande 5 jaar (nadat de schaden van die 5 jaar naar evenredigheid van de huidige premieontvangst waren verhoogd of verlaagd).

Maar, dat was slechts een ambtelijke uitlegging; ze gold slechts voor kleine instellingen met een socialen inslag; en bovendien was de regel zeer primitief.

De Onderlingen, dit terzijde, zullen art. 13 derde onderlid b der Vennootschapsbelasting óók noodig hebben. Zij kunnen weliswaar belastingvrij uitdeelen aan hun deelhebbers; doch dat brengt hun aanslag alleen dan op nihil, indien zij de uitdeeling gelijk maken aan de fiscale winst. En dat zullen zij alleen verantwoord achten, indien de fiscale winst niet belangrijk afwijkt van de commercieele winst. Daartoe kan art. 13 lid b meewerken.

De niet nivelleerbare winstcomponenten blijven onder de vennootschapsbelasting, zooals vanzelf spreekt, geheel werken op het jaar, waarin ze zich voordoen; de schommelingen zijn voor rekening van den ondernemer. Wij kunnen ons hiermede geheel vereenigen. Helaas verzwaaert de wisseling in de jaarresultaten de progressie. Een uitstekend middel om dit eenigszins te verhelpen is het, na de winstbepaling, toestaan van compenseeren. Maar de compensatietermijn is voor de vennootschapsbelasting, gelijk voor de inkomstenbelasting, juist uiterst beperkt.

TJ. S. VISSER.

OVER DE ONTWIKKELING VAN DE SPAANSCH-INDUSTRIE.

Omvang van den industrieelen sector.

In dit overzicht, alsmede in een vervolgartikel, zullen wij de jongste ontwikkeling van de Spaansche industrie schetsen aan de hand van verschillende losse berichten uit vakpers en dagbladen. Dat de Spaansche volkshuishouding op groote economische weerstanden stuit, mag bekend worden verondersteld: de burgeroorlog, die gedurende drie jaren over het land heeft gewoed, heeft een belangrijk gedeelte van het productie-apparaat en van de duurzame consumptiegoederen vernietigd of zwaar beschadigd; kapitaal en arbeidskrachten zijn uit het land weggetrokken; en toen men na de beëindiging van den burgeroorlog serieus aan den wederopbouw begon, brak de algemeene oorlog uit en deze bracht nieuwe discrepanties, afzet- en importmoeilijkheden. Indien men voorts nog in aanmerking neemt, dat de economische toestand van Spanje na den wereldoorlog — welke door de neutraliteit van het land groote en gemakkelijk verdiende oorlogswinsten opleverde, maar tevens de economische krachtsinspanning van het volk verminderde — geleidelijk minder werd, zoodat de productie in 1935 op vele gebieden ten achter bleef bij die van 1920, krijgt men eenig beeld van de impasse, waarin het land in 1939—1940 geraakte. Op verschillende wijzen heeft men getracht zoo snel mogelijk uit deze impasse te komen: de agrarische en industriele politiek van de Regeering werd op dit doel toegespitst, waarbij tevens werd overwogen, dat herstel der economische krachten de eerste voorwaarde diende te vormen voor het zoo openlijk beleden streven naar grooteren nationalen roem.

In deze beide artikelen zullen wij de industriele regeeringspolitiek, alsmede de tot dusverre verkregen resultaten op dit terrein, nader beschouwen. Daaraan dient, daar de structuur en de beteekenis van de Spaansche industrie tamelijk onbekend mogen worden verondersteld, een beschouwing van den industrieelen sector zelf vooraf te gaan. Wij zullen derhalve in dit artikel een korte be-

schrijving van de Spaansche industrie geven en aantonen, hoe de algemeene richtlijnen en de opzet van de industrialiseeringspolitiek van de Regeering aansluiten aan de hiaten, leemten en andere tekortkomingen van de industrie. In het slotartikel zullen wij vervolgens voor de belangrijkste bedrijfstakken nagaan, welke resultaten de gevoerde politiek heeft gehad of in de naaste toekomst, naar men verwacht, zal hebben.

Wat den omvang van den industrieelen sector betreft, kan worden opgemerkt, dat ca. 60 pCt. van de bevolking haar werkzaamheid op agrarisch gebied heeft en ongeveer 25 pCt. in mijnbouw en industrie arbeid. Nauwkeurige gegevens daaromtrent staan niet te onzer beschikking. Bovenvermelde percentages, die wij aantreffen in het orgaan van de „Schweizerische Bankgesellschaft”¹⁾, komen echter goed overeen met de verdeling van de bevolking in beroepsgroepen in het jaar 1920, zooals het „Institut für Konjunkturforschung” die heeft gepubliceerd²⁾:

	in pCt.
landbouw, boschbouw en visscherij	57,0
industrie en mijnbouw	24,6
handel en verkeer	8,1
leger en vloot	2,1
overige openbare diensten en vrije beroepen	4,4
huishoudelijke en persoonlijke diensten	3,8
totaal werkzame bevolking	100,0

De Spaansche industrie is grootendeels op de binnenlandsche markt gericht, maar is niet groot genoeg om deze markt geheel te kunnen voorzien. Dit treedt uit de cijfers van den buitenlandschen handel duidelijk naar voren.

De import heeft voornamelijk betrekking op grondstoffen, halfabrikaten, machines, bewerkte metalen, chemische producten, voedings- en genotmiddelen en brandstoffen. Het aandeel van de gereede producten in den invoer is tamelijk hoog te achten: in 1935, het laatste jaar vóór den burgeroorlog, beliep dit alleen voor de industriele eindproducten 50 pCt. van den totalen import. Ontleend aan berekeningen van den heer J. C. A. Vroegindewey, zijn voor eenige representatieve jaren hieronder de verhoudingscijfers van de waarde der belangrijkste categorieën ingevoerde goederen tot den totalen import vermeld:

	1931	1935	April/Dec. 1939
	in pCt.	in pCt.	in pCt.
grondstoffen en halfabrikaten	27,9	25,0	8,9
machines en bewerkte metalen	19,6	22,5	18,3
voedings- en genotmiddelen	14,2	16,6	40,4
chemische producten	8,5	10,7	13,3
brandstoffen	9,0	7,9	12,5
overige artikelen	20,8	17,3	6,6
totaal	100	100	100

Uit den hoogen import van gereede producten blijkt, dat de Spaansche industrie in geen deele in staat kan worden geacht, in de vraag naar de binnenlandsche goederen te voorzien. Maar tevens toont het groote aandeel van den post grondstoffen en halfabrikaten en brandstoffen (33 pCt. in 1935) ons aan, dat, voorzover de eigen industrie al tegemoet kon komen aan de vraag naar industriele eindproducten, zij hierbij voor haar materialen en hulpstoffen in belangrijke mate afhankelijk was van het buitenland.

¹⁾ Cfm. „Die wirtschaftlichen Entwicklungsmöglichkeiten Spaniens”, artikel in het maandschrift van de „Schweizerische Bankgesellschaft” van Maart 1939.

²⁾ Cfm. „Die Spanische Wirtschaft am Ende des Bürgerkrieges”, artikel in het „Wochenbericht” van het „Institut für Konjunkturforschung”, Nr. 14/15, 5 April 1939.

Dat de Spaansche industrie, zooals wij hierboven reeds zeiden, voornamelijk op de binnenlandsche markt is gericht, blijkt uit den export, waarvan het aandeel van de eindproducten en halfbewerkte fabrikaten (deze moeten in onderstaande opstelling onder den derden post zijn opgenomen) uiterst gering is:

	April/Dec.		
	1931	1935	1939
	in pCt.	in pCt.	in pCt.
landbouwproducten	67,9	63,5	67,8
minerale en onbewerkte metalen	11,2	11,0	19,6
overige artikelen	20,9	25,5	12,6

Als algemeen indruk kunnen wij ten eerste vaststellen, dat de omvang van den industrieelen sector, op zichzelf beschouwd, niet uitermate gering kan worden geacht, alhoewel de verhouding ten opzichte van den agrarischen sector ongunstiger is dan in ons land. Spanje verkeert in het tweede stadium der industrialisatie en staat dus vóór landen als Zuid-Afrika, Zuid-Amerika e.d., maar komt na de hoog-geïndustrialiseerde landen als Engeland, Duitsland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Het kan echter over zeer rijke en zeer veelsortige mineralen beschikken, welke de basis voor een uitgebreide industrie zouden kunnen vormen.

Als tweede conclusie zagen wij de afhankelijkheid van de industrie van leveringen uit het buitenland, alsmede het feit, dat de capaciteit te gering is om de binnenlandsche markt in voldoende mate te voorzien. Van noemenswaardigen export is dan ook, over het geheel genomen, zeker geen sprake.

Beschrijving van de industrie.

De Spaansche industrie is voor het grootste gedeelte gebaseerd op de agrarische voortbrenging van het land en op de bodemrijksdommen, waarop wij hierboven reeds wezen.

Op de agrarische productie is de industrie van voedings- en genotmiddelen opgebouwd: in de eerste plaats conservenfabrieken, voorts bierbrouwerijen, suikerfabrieken, maaldrijen, enz. De betekenis van deze categorie van industrie is zeer groot: het aantal hierin werkzame arbeiders komt ongeveer overeen met de arbeiders van den mijnbouw, de productiemiddelenindustrie en de krachtwerken tezamen.

De textielproductie is eveneens voor een gedeelte op de agrarische productie gebaseerd. Weliswaar werd vóór den burgeroorlog de katoen geïmporteerd, maar de schape- en de vlas- en hennepproductie leveren de waardevolle grondstoffen voor de wolfabrieken (Merinos-wol), resp. de linnen- en touwindustrie. Ook de betekenis dezer textielnijverheid is relatief groot: ca. 25 pCt. van alle industrie-arbeiders is in deze branche werkzaam.

De mijnbouw.

De bodemrijksdommen van het land hebben den stoot gegeven tot den mijnbouw. IJzererts, looderts, zinkerts, mangaanerts en wolframerts komen in vaak belangrijke hoeveelheden in verschillende deelen des lands voor. Vóór den burgeroorlog werden de volgende hoeveelheden gewonnen:

	(in duizenden tonnen)	
	1921	1935
steenkolen	7.108	7.017
bruinkolen	439	304
ijzererts	6.559	2.633
kopererts (Cu-inhoud)	64	30
looderts (Pb-inhoud)	117	66
zinkerts (Zn-inhoud)	53	33
wolframerts (in tonnen)	255	45
pyriet	3.867	2.286

(Ontleend aan „Deutsche Bergwerks Zeitung” van 17/2/42).

De steenkool wordt voornamelijk in het Noorden des lands gewonnen: Asturië, in het bijzonder de provincie Oviedo, leverde vóór den burgeroorlog 80 pCt. van de totale Spaansche steenkoolproductie. Voorts zijn nog van betekenis Castilië, Andalusië en het bekken van de Ebro (Catalonië). De voorraden in den bodem worden op ongeveer de helft van de Fransche voorraden geschat³⁾. Nóchtans was de productie in geenen deele voldoende om de eigen behoefte te dekken en moesten in 1935 nog 1.075.000 tonnen worden ingevoerd.

Bruinkolen worden, in niet zeer belangrijke hoeveelheden, in Catalonië gewonnen, voornamelijk in de provincie Teruel, te weten bij Utrillas en Gargallo.

Voor de ontwikkeling van de metaalindustrie is het van doorslaggevende betekenis geweest, dat in de nabijheid van de rijke steenkoollagen in Asturië belangrijke hoeveelheden ijzererts, gedeeltelijk van hoogwaardige kwaliteit (met zoowel een hoog ijzer- als een hoog mangaangehalte), worden aangetroffen. De helft van de Spaansche ijzerertsproductie komt uit deze gebieden: Vigo, Oviedo, Santander, vooral ook Bilbao. Daarnaevens worden ertsen gewonnen bij Malaga, Cartagena, Rio Tinto (lagen van Lorca, Orihuela en Carrascoy).

Koper wordt voor een gering gedeelte uit de koperertsen geproduceerd. De belangrijkste bron vormen de lagen koperhoudende pyriet in de westelijke Sierra Morena, welke op koper worden verwerkt, terwijl het koperarme pyriet voor de zwavelbereiding wordt gebruikt. De gemiddelde jaaropbrengst belooft ca. 1½ miljoen tonnen.

De zinkertsen worden voornamelijk in Noord-Spanje gewonnen, te weten bij Picos de Europa, Rescin en Guipuzcoa, daarnaevens in Lerida en Murcia. Wolfram en tin komen voor tegen de Portugeesche grens, alwaar de uitlopers van de in Portugal liggende lagen op Spaansch gebied komen.

Eenige belangrijke mineralen hebben wij nog niet vermeld. Voor kwikzilver zijn de lagen van Almaden bekend. Deze zijn de rijkste ter wereld en bezitten waarschijnlijk een tweemaal zoo hoog gehalte als die, welke in Italië voorkomen. Ook voor kali bezit Spanje groote voordeelen: de productie hiervan is sinds 1929 belangrijk vooruitgegaan. Rijke lagen komen in Catalonië (provincie Barcelona) voor, welke, wat den omvang betreft, kunnen worden vergeleken met de bekende kalilagen in den Elzas, zooals men weet, na het Midden van Duitsland, het belangrijkste kaliproductiegebied ter wereld. De winning vindt plaats door een drietal maatschappijen: de „Union de Explosivos”, waarin de „Imperial Chemical Industries (I.C.I.)” belangen bezit; de „Potasas Ibéricas”, waarin het groote Fransche chemische concern „Compagnie des Produits chimiques et electrometallurgiques Alais, Froges et Camarque” (vroeger geheeten „Société A. R. Péchiney et Cie.”) een belangrijke deelneming bezit; de „Minas de Potasas”, waarin het „Solvay-concern” heeft deelgenomen. De winning van kalizouten is voor Spanje van groote betekenis te achten: de Spaansche landbouw wordt met meststoffen voorzien, terwijl ca. 50 pCt. kan worden geëxporteerd. Sinds 1929 is de kaliproductie aanzienlijk vooruitgegaan: beliep zij in genoemd jaar nog 244.000 ton met een K₂O-gehalte van 24.000 ton, in 1935 was de winning toegenomen tot 777.000 ton met 112.000 ton K₂O.

De winning van fosfaten heeft met deze ontwikkeling van de kali-industrie geen gelijken tred kunnen houden. In 1935 werd nog slechts 20.000 ton natuurfosfaat geproduceerd, voornamelijk in de provincie Estremadura. Uit Frankrijk pleegt het ontbrekende te worden ingevoerd.

³⁾ Cfm. H. Wohlthat: „Die volkswirtschaftlichen Grundlagen des Wiederaufbaus in Spanien”, artikel in „Der Vierjahresplan” van 20 April 1940.

Metaalnijverheid en chemische productie.

De structuur van den mijnbouw hebben wij zoo uitvoerig behandeld, daar de beide belangrijkste takken van zware industrie, de metaalnijverheid en de chemische productie, op dezen mijnbouw zijn gebaseerd. Wij wezen reeds op de ontwikkeling der metallurgische industrie in het Noorden des lands. Was aldaar reeds het samenvallen der lagen steenkool en ijzererts voldoende om een belangrijk industrie-centrum te doen ontstaan, de omstandigheid, dat daar ook zinkerts en koper voorkomt, heeft deze ontwikkeling nog belangrijk gestimuleerd. Grote hoogovenbedrijven ontstonden daar, waaronder de werken van Rescin, Echevaria, Sestao, Barracaldo, La Felguerra en Nueva Montana moeten worden genoemd. Deze verwerkten vóór den burgeroorlog ca. 50 pCt. van de aldaar gewonnen erts; de andere helft werd uitgevoerd. De „Altos Hornos de Vizcaya S.A.” is een der grootste zware industrieën in deze streek ⁴⁾.

De nabijheid van de zee deed voorts een belangrijken scheepsbouw in de provincie Oviedo aan de Noordkust ontstaan. Voorts zijn er spoorwegconstructiebedrijven, wapenfabrieken, ondernemingen voor de fabricage van machines en gereedschappen. Voor werktuigmachines, verbrandingsmotoren en speciale machines is het land echter op invoer aangewezen.

Op den rijkdom aan mineralen is naast de metallurgische industrie ook de chemische nijverheid opgetrokken. In het algemeen is zij nauw met het hoogovenbedrijf verbonden. De productie heeft betrekking op fosfor- en stikstofhoudende meststoffen, superfosfaat, zwavelzuur, salpeterzuur, ammoniak, verschillende nitro-verbindingen; teerkleurstoffen, insecticiden, explosiemiddelen, zeep, chloroform, alcohol, lijm. Bedrijven komen voor in Asturië, Bilbao, Madrid en Murcia.

Naast genoemde bedrijfstakken bezat Spanje bij het begin van den burgeroorlog nog een papierverwerkende industrie, fabricage van glas en keramiek, ondernemingen voor parfumerie-artikelen, pharmaceutische producten en bouwmaterialen. De electriciteitsindustrie was vooral de laatste jaren vóór den burgeroorlog belangrijk uitgebreid, hetgeen, daar deze industrie grootendeels op waterkracht is gebaseerd, de behoefte van het land aan steenkolen deed verminderen. Deze capaciteitsvergrooting was vooral door toedoen van Primo de Rivera tot stand gekomen. In 1935 waren ca. 1½ miljoen pk in gebruik, waarvan Catalonië ongeveer een derde gedeelte bezat.

Invloed van het buitenlandsche kapitaal.

Het bovenstaande vermag wellicht een korte en compacte, zij het dan ook verre van volledige, schets te geven van den stand van zaken in de Spaansche industrie op het oogenblik, dat in 1936 de burgeroorlog uitbrak. Twee aspecten zijn echter nog belangrijk en moeten in dit verband, om een volledig beeld te verkrijgen, worden opgenomen. De invloed van het buitenlandsche kapitaal is in Spanje altijd tamelijk groot geweest, hetgeen wellicht moet worden toegeschreven aan de psyche en de ambities van den gemiddelden Spanjaard, welke niet bij uitstek economisch zijn georiënteerd.

Mijnbouw en industrie zijn veelal met behulp van vreemde geldmiddelen ontwikkeld. In den mijnbouw en de metaalindustrie is vooral Engelsch kapitaal gestoken (Asturië!), terwijl Frankrijk zich altijd financieel heeft geïnteresseerd voor de industriele ontwikkeling van Catalonië; op het belang van „Péchiney” in de kali-industrie hebben wij hiervoren reeds gewezen.

Ook Zwitserland bezit veel belangen in Spanje. Handels- en assurantie-ondernemingen, textielnijverheid, machine-industrie en electriciteitswerken vormden hierbij het object.

Duitschland heeft zich vooral in de chemische industrie

⁴⁾ Cfm. G. Ackermann: „Spanien wirtschaftlich gesehen”, blz. 55.

geïnteresseerd; groote Deutsche chemische concerns bezitten in Spanje dochterondernemingen ⁵⁾. Zooals wij verder zullen zien, hebben de Deutsche concerns hun belangen na den burgeroorlog verder uitgebreid.

De spreiding der industrie.

Een tweede belangrijk aspect van de structuur in Spanje is de vestigingsplaats. De belangrijkste industrieën zijn namelijk vooral in twee centra geconcentreerd. Wij wezen reeds op de agglomeratie aan de Noordkust; daarnaast treedt Catalonië op, dat in de omgeving van Barcelona een der industriele slagaders van Spanje bezit.

De Catalaansche provincies hebben zich industrieel altijd in gunstigen zin van het overige Spanje onderscheiden, ondanks de omstandigheid, dat men, in tegenstelling tot Asturië en het gebied bij Sevilla en bij Cartagena, niet op onmetelijke bodemschatten kan terugvallen. Het zijn dan ook vooral het particuliere initiatief, de ondernemersgeest en de gunstige handelssligging geweest, welke tot den opbouw van de Catalaansche industrie hebben geleid ⁶⁾. De nijverheid vertoont een zeer veelzijdig beeld: machinebouw, scheepswerven, metallurgische bedrijven, chemische nijverheid, lederindustrie, textielnijverheid, papier- en papierverwerkende industrie, de verwerking van kurk, de fabricage van voedings- en genotmiddelen komen alle in deze provincies voor, vaak in zeer belangrijke mate. Voorts moet in dit verband nogmaals worden gewezen op de rijke kalilagen en de belangrijke vindplaatsen van vloeispaat. Voor het overige echter wordt de extractieve nijverheid, zooals reeds gezegd, niet gesteund door rijke vindplaatsen. Men treft steenkool, ijzererts, zwaarspaat, koper, mangaan, zinkerts, looderts aan, geen van alle echter in groote hoeveelheden.

Algemeene opzet van wederopbouw en industrialiseering.

Aan den toestand, zooals in deze samenvatting geschetst, knoopt het na den burgeroorlog door de Regeering opgestelde programma van wederopbouw en industrialiseering aan.

Dit programma van wederopbouw en industrialiseering beoogt:

1. het land voor de belangrijkste producten, voorzoover mogelijk, onafhankelijk van het buitenland te maken;
2. de in Spanje gewonnen grondstoffen en vervaardigde halffabrikaten verder te doen verwerken;
3. den invloed van het buitenlandsche kapitaal bij deze ontwikkeling, voorzoover dit in overeenstemming is met de opbouwbelangen, te beperken.

Naast deze drie factoren treedt nog een aantal richtlijnen op, welke samenhangen met den burgeroorlog, die, zooals wij zagen, zeer diepe wonden in de Spaansche volkshuishouding heeft geslagen. Deze richtlijnen betreffen:

4. de bevordering van den heropbouw;
5. de omschakeling van oorlogsproductie op vredesfabricage;
6. het herstel van door den burgeroorlog ontstane uitwassen in de industriele ontwikkeling.

Als laatste punt noemen wij nog:

7. grootere spreiding van de industrie over het land.
- Over de eerste drie richtlijnen hebben wij reeds een en ander in den loop van dit artikel medegedeeld. Het streven naar autarkie, dat er uit spreekt, spruit voort uit den wensch, den economischen weerstand van het land te vergrooten en daartoe de als gevolg van den burgeroorlog opgetreden omvangrijke werkloosheid te verminderen, de defensie-industrie te versterken en den buitenlandschen handel te stimuleren, om daardoor noodzakelijke grondstoffen en levensmiddelen uit den vreemde te kunnen importeerden. Betreffende de overige vier ge-

⁵⁾ Cfm. maandschrift van de „Schweizerische Bankgesellschaft”, loc. cit.

⁶⁾ Cfm. G. Ackermann: loc. cit., blz. 78—80.

noemde richtlijnen kunnen wij nog het volgende opmerken.

Dat de burgeroorlog zeer diepe wonden heeft geslagen, blijkt uit verschillende berichten. Zoo schreef de „Deutsche Allgemeine Zeitung“ nog in de tweede helft van 1940, dat de nieuwe Staat zich met den wederopbouw van het land, dat door den burgeroorlog „fast restlos“ werd vernietigd, een moeilijke taak heeft gesteld. Als gevolg van de straatrevolutes en de massale strijdvoering gedurende drie jaar, moet men vrijwel geheel van voren af aan beginnen. Voorts heeft het uitbreken van den algemeenen oorlog, zoo kort na de beëindiging van den burgeroorlog, de eerste pogingen tot wederopbouw doorkruist. De stagnering in den aanvoer van voor de productie of de oprichting van nieuwe bedrijven noodzakelijke grondstoffen, alsook in den import van noodige machines, heeft tengevolge gehad, dat het beeld der bedrijvigheid in de industrie op breede schaal wordt getypeerd door gebrek aan grondstoffen ⁷⁾. Zoo is het niet verwonderlijk, schreef de „Deutsche Allgemeine Zeitung“, „das der Genesungsprozess in Spanien auf ein Tempo herabgemindert wurde, das die heimliche und offene Verzweiflung aller daran Beteiligten, von Franco bis zum letzten Arbeitslosen, darstellte“ ⁸⁾. Slechts aarzelend en met horten en stooten, zette de economische machine zich weer in beweging. In 1940 was het nog een zeldzaam gezicht, alweer volgens de „D. A. Z.“, fabrieken te zien, welke den arbeid weer hadden opgenomen; men trof nog veel ruïnes van woonhuizen aan. Voor zulk een wederopbouw moet men niet met weken, maar met jaren rekening houden. Moge in de, sinds de uitspraak van de „D. A. Z.“ verstreken, twee jaren de wederopbouw verder zijn voortgeschreden, het bovenstaande geeft een indruk van de vele moeilijkheden, welke de Regeering bij haar politiek had te overwinnen.

Niet alleen de wederopbouw gaf problemen, ook de uitbouw van het productie-apparaat tijdens den burgeroorlog moest achteraf worden gecorrigeerd. De omstandigheid, dat de burgeroorlog Spanje in twee vijandelijke kampen had verdeeld, welke bovendien een geheel verschillende structuur bezaten (gedurende langen tijd had het bewind van Madrid en Barcelona de beschikking over de belangrijkste industriegebieden in Asturië en Catalonië, terwijl Franco daarentegen het meer agrarische gedeelte van Spanje in handen had, alsmede het minder belangrijke Rio-Tinto-gebied), dwong Franco ertoe, de voor de voortzetting van den oorlog noodzakelijkste industrieën zelf op te richten, tengevolge waarvan deze als het ware werden gedoubleerd. De afsluiting van de rijkste grondstofbronnen vormde aldus een overweging om de winning van mineralen in Marokko ter hand te nemen en te forceeren. Voorts leidde de concentratie van de Spaansche textielnijverheid voor 90 pCt. in Catalonië er toe, in Andalusië een nieuw textielcentrum te stichten: in Sevilla, Granada en Valladolid werden groote spinnerijen opgericht; in het begin van 1938 waren in de weverijen 2.000 weefstoelen in bedrijf genomen. De „Sociedad Filaturas y Tejidos Andaluces S.A.“, welke met 20.000 spindels en 400 automatische weefstoelen zou werken, werd in April 1938 opgericht, terwijl de productie in de herfst van 1938 ca. 90.000 kg garens zou bedragen en na de definitieve beëindiging van den burgeroorlog nog zou worden verdubbeld. Men had als grondstof o.a. de merinoswol, afkomstig van de schapenteelt, ter beschikking ⁹⁾. Zoo zouden er nog meer voorbeelden kunnen worden opgenoemd.

Tenslotte nog de hiervoren sub 7 vermelde richtlijn voor de politiek van wederopbouw en industrialiseering: de bevordering van grootere spreiding der industrie. Serrano Suner verklaarde nog in 1939, dat het weliswaar

irrationeel zou zijn, de Catalaansche industrie te ondergraven of een geest van revanche-maatregelen te vormen, maar dat een overindustrialiseering van bepaalde landsdeelen nochtans zou moeten worden vermeden ¹⁰⁾. Men voerde voor een grootere spreiding van de industrie economische, politieke en strategische overwegingen aan. Bepaalde concrete, wettelijke maatregelen tot bevordering van de spreiding zijn ons niet bekend geworden, maar indien men de resultaten van de gedurende drie jaar geleide industrialiseering overziet, krijgt men den indruk, dat het streven, een verdere agglomeratie van de industrieën niet in de hand te werken, niet opzij is gezet, al kan men zich uiteraard niet onttrekken aan verschillende rationeële overwegingen voor de vestiging van bepaalde ondernemingen in Asturië en Catalonië, evenals de omstandigheid, dat daar grondstoffen worden gewonnen of aanverwante bedrijven (hoogovens!) reeds aanwezig zijn.

In een vervolgartikel zullen wij na deze beschouwingen van algemeenen aard de concrete wettelijke maatregelen ter bevordering van wederopbouw en industrialiseering behandelen en tenslotte een overzicht geven van wat in de belangrijkste takken van industrie (mijnbouw, metaalnijverheid, chemische industrie) zooal reeds is tot stand gebracht, dan wel in voorbereiding is.

E. WIEGAND.

¹⁰⁾ Cfm. „Kommt es zu einer Verlagerung in der Spanischen Industrie“, artikel in „Der deutsche Volkswirt“, Nr. 47, van 25 Augustus 1939.

INGEZONDEN STUKKEN.

KARTELS EN BEDRIJFSORGANISATIES.

De heer A. van Wijnen schrijft ons:

Met belangstelling zal kennis genomen zijn van het artikel onder bovenstaand opschrift in de „E.-S.B.“ van 2 September jl., omdat hierin een onderwerp werd behandeld, hetwelk actueel is. De organisatie van het bedrijfsleven zelve is als massaal experiment in hooge mate aller belangstelling waard; de verhouding der bedrijfsorganisaties tegenover kartels is hiervan een niet te verwaarloozen onderdeel. Wanneer hier dus op bovengenoemd stuk wordt teruggekomen, dan vindt dit zijn oorzaak hierin, dat ondergeteekende meent, dat de schrijver de taak der bedrijfsorganisaties niet volledig ziet en daardoor bij de verhoudingsvraag bedrijfsorganisatie—kartel, tot een conclusie komt welke niet zonder bedenking is. De taakomschrijving van de bedrijfsorganisatie luidt in bovenbedoeld stuk aldus: „..... nl. het behartigen van de algemeene economische belangen der leden“. Met deze omschrijving komen de bedrijfsorganisaties inderdaad heel dicht bij de kartels te staan en ook bij de ondernemersovereenkomsten met verbindendverklaring uit het verleden. De bedrijfsorganisaties hebben echter niet een zoo eng in zichzelf besloten doel, maar vertegenwoordigen een nieuwen opbouw, waaruit moet voortkomen een bredere en betere beheersching van het economisch bedrijfsleven, in tegenstelling tot het vrijheidsprincipe, wat, zij het met velerlei beperkingen, in het verleden leidend beginsel was. Bedoeld is, langs dezen weg te komen tot het oplossen van de zoo noodlottige situatie: onbeperkte technische productiemogelijkheden — onvoldoende voorziening der gemeenschap; m. a. w. de falende distributie van onzen mogelijken rijkdom te verbeteren.

Wordt met deze doelstelling te ver gegrepen? Mijns inziens allerminst. Dit diep ingrijpen in het bedrijfsleven kan alleen rechtvaardiging vinden, wanneer daarmee gepaard gaat de ernstige poging ons productie- en distributie-apparaat meer dan in het verleden in dienst te stellen van de welvaart van de gemeenschap.

Hiermede krijgen de bedrijfsorganisaties een sterk

⁷⁾ Cfm. „Auszenhandel und Preisfrage in Spanien“, artikel in de „Nachrichten für den Auszenhandel“ van 27 Juni 1942.

⁸⁾ Cfm. „Die Voraussetzungen der Spanischen Nationalwirtschaft“, artikel in de „Deutsche Allgemeine Zeitung“ van 3 Augustus 1940.

⁹⁾ Cfm. G. Ackermann: loc. cit., blz. 74.

gewijzigd karakter en vervullen ook de bestuurders een andere positie. Het geheel is dan, om het eenvoudig te zeggen, een samenwerking tusschen Overheid en bedrijfsleven tot het bereiken van een gemeenschappelijk doel, d. i. het verkrijgen van een gezond, goed functioneerend bedrijfsleven en een beheerschte economie.

Zien wij van deze doelstelling uit de verhouding bedrijfsorganisatie—kartel, dan komt een en ander in een belangrijk ander licht te staan. Dan is een te innige vermenging uitgesloten, omdat een orgaan met mede een sterk gemeenschapsdoel zich gaat associeeren met een lichaam, ingesteld op uitsluitende behartiging van de belangen der leden.

Van dit inzicht uitgaande, komen ernstige bedenkingen tegen eenige conclusies in genoemd stuk. Immers, juist het feit van het zich sterker en intenser organiseren van het bedrijfsleven brengt voor de Overheid den plicht mee, te zorgen, dat dit bedrijfsleven haar niet uit de hand loopt door te sterk behartigen van eigen belangen ten koste van de gemeenschap. De Overheid heeft dit ook terdege gevoeld, getuige de waarborgen, die zij zich schiep, bijv. in het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart van 8 Mei 1941, art. I, lid 3.

Maar deze geschreven waarborgen zijn onvoldoende. Zij moeten ook liggen in de apparatuur, die de Overheid schiep, de bedrijfsorganisaties, en speciaal in de leiders daarvan. De bedrijfsorganisatie heeft een dubbele taak, waarvan één zijde is gericht naar de gemeenschap en de Overheid; de leiders zijn naast personen, die de behartiging van de belangen van bedrijfsgenooten hebben te verzorgen, mede vertrouwenspersonen van de Overheid.

Van deze gezichtshoek uit gezien, moet men bezwaar hebben tegen enkele conclusies van den schrijver. Een drietal wordt hier genoemd, nl.:

a. De bedrijfsorganisatie houdt toezicht op de kartels. De belangen der „outsiders” moeten daarbij in het bijzonder in het oog worden gehouden. De functionarissen eener bedrijfsorganisatie hebben tot plicht met de belangen van het geheele bedrijfsleven rekening te houden.

b. Het uitvoeren van dit toezicht wordt vergemakkelijkt door het secretariaat van het kartel te laten samenvallen met het secretariaat van de bedrijfsorganisatie, waardoor tevens kostenbesparing plaats vindt.

c. Het lijkt in Nederland minder gewenscht te verbieden, dat het bestuur van de bedrijfsorganisatie tevens bestuur van het kartel is op grond van het kleine aantal geschikte personen, waarvan de besten uit de kartels in de eerste plaats in aanmerking komen.

Het onder a. genoemde is niet volledig. Niet dienen van het bedrijfsleven alleen, maar dienen van de gemeenschap en mede daarbij vertrouwensorgaan van de Overheid zijn, brengen deze organisaties op een ander plan en ook daarmee het toezicht op de kartels.

Daardoor is, mijns inziens, het laten samenvallen van de secretariaten van bedrijfsorganisaties en kartels ten zeerste af te keuren. Het is duidelijk, dat vooral bij de bedrijfsorganisaties, maar ook wel bij de kartels, het secretariaat een zeer belangrijke functie vervult. Met eenige verwondering vraagt men zich af, hoe men in één adem het houden van toezicht op de kartels vanwege de bedrijfsorganisaties erkent en daar op laat volgen de mogelijkheid dezer personeele wije van secretarissen. Het is te hoog gegrepen op deze wijze van die secretarissen te verwachten, dat in elk opzicht een volkomen objectieve houding zal en kan worden aangenomen bij de behartiging van lang niet altijd parallel loopende belangen van bedrijfsorganisatie, kartel en Overheid. Het kostenelement mag hier geen rol spelen.

Tenslotte nog iets over de bestuursfuncties, gemengd voor beide organen. Het argument van het onvoldoende beschikbaar zijn van geschikte personen kan niet gedeeld worden. Het zou een blaam zijn voor het Nederlandsche

bedrijfsleven, wanneer het werkelijk zoo was. Gelukkig is het ook niet zoo. Wij beschikken in ons kleine land over vele goede krachten in het bedrijfsleven. Men zou zelfs de vraag kunnen stellen, of leiders van een kartel (behartiging van de belangen van eigen leden) en leiders van bedrijfsorganisaties (behartiging van de belangen van alle bedrijfsgenooten en van de gemeenschap) wel bij voorkeur uit dezelfde personen moeten worden gekozen. Laat ons bedenken, dat volkomen objectiviteit, wanneer daarbij groote commercieele belangen betrokken zijn, bewust, maar ook zeer vaak onbewust, geweld wordt aangedaan. Bij een zoo belangrijke aangelegenheid past geen getheoretiseer, maar dient de nuchtere werkelijkheid geen oogenblik uit het oog te worden verloren.

De breede taak der bedrijfsorganisaties trekt een andere lijn door het geheel. Juist het feit, dat zij mede wegbereiders en werktuigen moeten zijn voor een gezonder opbouw van het economisch leven dwingt er toe, niets toe te geven bij den opbouw.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Arbeidszaken. Beschikking, waarbij de bepalingen der collectieve arbeidsovereenkomst voor de lederindustrie onverbindend worden verklaard en een nieuwe regeling van loonen en arbeidsvoorwaarden voor deze industrie met ingang van 21 September bindend wordt vastgesteld. (E.V. 18/9/42, pag. 1154; Stct. No. 178).

Handel. Afkondiging van een definitief Vestigingsbesluit voor den piano- en orgelhandel. Instelling van een aanmeldingsplicht voor riethandelaren bij de onder-vakgroep Groothandel in Riet. (E. V. 11/9/42, pag. 1124 en 1126; Stct. No. 173).

Beschikking ter uitvoering van de IJkwet 1937, waarbij het gebruik van buitenlandsche lengte- en inhoudsaanduidingen bij den handel in geïmporteerd hout tot eind 1946 blijft toegestaan; hetzelfde geldt voor de aanduidingen „Amsterdamsche voet en duim”. Instelling van een vervoersverbodregeling voor vlaslint en vlasafvallen. Nadere mededeelingen inzake het verstrekken van vergunningen tot het houden van verkooping van boeken, gramfoonplaten, enz. Aanvullende wijzigingen in de tabak- en tabaksproducentenbeschikking. (E.V. 18/9/42, pag. 1153; Stct. Nos. 175, 176 en 178).

Industrie. Nadere bepalingen inzake het in voorraad hebben, gebruiken en aanschaffen van drijfriemen. Voor-schriften inzake de fabricage van houten zolen e. d., waarbij deze goederen onder het begrip „leder”, ingevolge de „Lederbeschikking 1939 No. 1”, komen. (E. V. 11/9/42, pag. 1125; Stct. Nos. 172 en 173).

Nadere regelingen inzake de organisatie van de metalen-verwerkende industrie. Intrekking van een dispensatie op de „Houtbeschikking 1941 No. 1”, waardoor thans een verwerkingsverbod voor beukenhout van kracht is geworden en ook den handel in dit artikel aan beperkende bepalingen is onderworpen. (E.V. 18/9/42, pag. 1153; Stct. No. 178).

Prijzeregelingen. Nadere prijsvoorschriften inzake vaststelling van maximum-prijzen voor den schoeiselverkoop door kleinhandelaren. (E. V. 11/9/42, pag. 1124; Stct. No. 173).

Nadere prijsvoorschriften in een verbeterde publicatie van de maximum-marges voor groot- en kleinhandelaren in zeevisch, alsmede wijzigingen aanvulling van de „Prijzenbeschikking Persfoto's en Persteekeningen No. 1”. (E.V. 18/9/42, pag. 1153 en 1154; Stct. Nos. 176 en 178).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Regeling inzake den keuringsdienst voor den uitvoer van pootaardappelen. Wijzigingen van het

Aardappelbesluit V.V.O. 1940 inzake opgave van productie en voorraden door telers. (E.V. 18/9/42, pag. 1154; Stct. Nos: 175 en 178).

Akkerbouw. Wijziging van het Akkerbouwbesluit V.V.O. 1941, ten aanzien van akkerbouwproducten van oogst 1942 in verband met de verordeningen van het Bedrijfschap voor Granen, Zaden en Peulvruchten. Nadere regelingen ter uitvoering van het Kweekersbesluit 1941 in verband met de samenstelling van een raslijst voor landbouwgewassen. (E.V. 18/9/42, pag. 1154; Stct. No. 178).

Tuinbouw. Publicatie van het Tuinbouwinventarisatiebesluit 1942, waarin de regelingen inzake de inventarisatie van tuinbouwgewassen zijn vervat. (E.V. 18/9/42, pag. 1154; Stct. No. 178).

Vee-Regelingen in verband met de instelling van een vervoerverbod voor rundvee. (E. V. 11/9/42, pag. 1125; Voedselvoorzieningsblad No. 22 d.d. 4/9/42).

Visscherij. Nadere mededeelingen inzake aanvoer en distribueering van zeevisch, zulks o. a. in verband met de inwerkingtreding der maximum-prijzen. (E. V. 11/9/42, pag. 1126).

Voedselvoorziening. Publicatie van de statuten van den Nederlandschen Coöperatieve Raad als toporganisatie voor de coöperatieve verenigingen op het gebied der voedselvoorziening. (E.V. 18/9/42, pag. 1153; Stct. No. 175).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Omzetbelasting. Speciale regeling voor de heffing van de omzetbelasting met betrekking tot tusschenpersonen bij het verzekeringsbedrijf. (E.V. 28/8/42, pag. 1069; Stct. No. 160).

STATISTIEKEN.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Sept. 1942	15 Sept. 1942
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f —
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	—	131.618,67
Voorschotten op ult. Aug. resp. Juli 1942 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	11.522.260,98	14.510.588,19
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	221.526.549,54	221.697.215,21
Idem voor Suriname ¹⁾	7.910.192,86	7.910.192,86
Idem aan Curaçao ¹⁾	280.283,23	280.283,23
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	18.538.097,66	18.538.098,41
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	99.991.760,85	112.255.820,51
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	39.256.467,79	41.365.957,86
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 14.611.028,29	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken-cour. verstrekt	—	2.422.826,53
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	81.842,90	—
Schatkistbiljetten in omloop	110.096.000,—	110.096.000,—
Schatkistpromessen in omloop	2679.400.000,— ²⁾	2700.600.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	124.779.116,—	124.669.769,—
Schuld op ultimo Aug. resp. Juli 1942 aan de gem. w. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fonds. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	2.191.123,84	1.134.554,22
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	279.749.160,71	286.548.019,75
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	19.408.479,22	19.498.820,91
Id. aan div. instellingen ¹⁾	450.756.903,75	460.806.261,05

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederl. Bank geplaatst f 228.000.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 21 September 1942.

Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 246.000.000 Bijbank. „ Agentsch. „ 2.000	f 246.002.000
Papier op het buitenland	f 1.346.482.396	
Af: Verkocht maar voor de Bank nog niet afgeloopen	—	1.346.482.396
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 131.154.115 ¹⁾ Bijbank. „ 2.646.890 Agentsch. „ 9.169.168	
	f 142.970.173	
Op Effecten enz.	f 142.855.429 ¹⁾	
Op Goederen en Ceelen	„ 114.744	142.970.173 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	„	15.000.000
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 923.657.490	
Zilveren munt, enz.	„ 6.793.857	930.451.347
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„	60.623.240
Gebouwen en meubelen der Bank	„	4.000.000
Diverse rekeningen	„	151.809.585
		f 2.897.338.741
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	
Reservefonds	„ 8.050.923	
Bijzondere reserves	„ 19.564.374	
Pensioenfonds	„ 13.206.428	
Bankbiljetten in omloop	„ 2.646.002.795	
Bankassigatiën in omloop	„ 9.437	
Rek.-Courant { Van het Rijk saldo's Van anderen	f 186.112.035	186.112.035
Diverse rekeningen	„ 4.392.249	4.392.249
		f 2.897.338.741

Beschikbaar dekkingssaldo	f 1.203.478.282
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	3.008.695.705
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	246.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	52.706.500

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisb. schulden	Beschikk. dekkings-saldo	Dek-kings-perc.
21 Sept. '42	923.657	2.646.003	186.121	1.203.478	32,8
14 „ '42	923.688	2.625.614	184.215	1.201.743	33
7 „ '42	923.686	2.609.094	162.867	1.181.290	33,5
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div.-reken. (act.)
21 Sept. '42	246.002	246.000	142.970	1.346.482	151.810
14 „ '42	231.002	231.000	142.585	1.319.851	172.556
7 „ '42	228.002	228.000	141.495	1.308.999	150.095
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	150.648

DUITSCHER RIJKSBANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
15 Sept. 1942	76,8	270,6	23.352,8	27,5	
7 „ 1942	76,6	258,6	23.269,2	13,5	
31 Aug. 1942	76,7	259,6	23.610,6	14,4	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
15 Sept. '42	57,9	2.103,1	21.219,9	2.519,1	626,3
7 „ '42	43,9	1.653,6	21.553,1	2.602,2	635,9
31 Aug. '42	34,4	1.842,4	21.807,8	2.864,2	639,1
23 Aug. '40	982,6	6.380,5	8.709,8	1.195,4	94,2

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Crediet a. l. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheids-fondsen	Circulatie	Postbèquë-ambt	Rekening-Courant
10 Sept. '42	45.681	398	21.475	1.819	60.961	3.885	3.728
3 „ '42	45.121	357	21.461	1.883	60.618	3.929	3.478
27 Aug. '42	44.985	278	21.063	1.942	59.943	3.886	3.646
20 „ '42	44.495	277	20.836	1.990	59.675	3.856	3.276
12 „ '42	44.014	282	21.031	2.047	59.360	3.813	3.411
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47, 248, 314, 335, 354, 364, 394, 414, 424	165, 195, 205, 215, 227, 248, 305, 364, 375		Vermogensbelasting	227, 305
Aardolieproducten	102, 345, 414	Landstand, Nederlandsche	33, 102, 272	Vervoerswezen	59, 102, 165, 248, 375
Accijns	33, 185, 195, 354, 364	Leeningfonds 1940	102	Verzekerings	414
Advertenties	345	Loonbelasting	335	Vestigingseiselen	102
Afval	165	Lucerne	354	Veelstoffen	215
Arbeidszaken	113, 189, 215, 227, 248, 272, 305, 325, 345, 354, 364, 374, 414	Machines	215	Visscherij	33, 59, 102, 123, 215, 305, 325, 385, 425
Bakkerij	335, 345	Meel en -producten	101, 195	Vias	59, 75, 227, 248
Bank- en Credietwezen	33, 195	Melk en -producten	33, 205	Vleesch	59, 165, 185, 205, 315, 355
Bankwet 1937	195	Merkengeld	413	Voederbieten	215
Bedrijfsorganisatie Vee en Vleesch	59, 305, 315	Metalen	17, 58, 75, 155, 184, 195, 227, 238, 394, 414	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155, 185, 205, 227, 355, 364, 375, 415, 425
Bedrijfsvorm	59	Middenstand	195, 215, 272	Vruchtboomen	355
Belastingen	33, 59, 227, 248, 305, 355	Mijnbouw	305	Vrijhandel	215
Bindtouw	33, 215	Motorbrandstof	58, 165, 215, 305, 325	Waardevermeerderingsbelasting	385
Binnenscheepvaart	59, 156, 238, 248	Nationale Plan	101, 345	Warenwet	305
Bloembollen	364	Nederlandsche Coöperatieve Raad	195	Wol	205
Bloemkwekerij	155	Nicotine	102	Wijnbelasting	33
Boschbouw	185	Oliën en vetten	102, 195, 215, 305	Zaden	47, 59, 102, 123, 156, 195, 205, 335, 364, 385
Bouwnijverheid	47, 58, 113, 325	Omzetbelasting	59, 102, 227, 315, 335, 364, 425	Zuldvruchten	195
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155, 204, 215, 227, 238, 272, 314, 325, 345, 374, 384, 414	Ondernemingsbelasting	227, 364	Zuivel	227, 335, 355, 364, 385, 395, 415
Chemische Industrie	58, 184, 248	Oorlogsschade	123, 184, 195		
Commissarissenbelasting	415	Oost-Compagnie, Nederlandsche	314		
Deviezenverkeer	33, 59, 167, 335, 355	Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123, 165, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 354, 363, 375		
Diamant	113	Paarden	215, 414		
Distributie	354	Pacht	67, 102, 123, 165, 335, 354		
Dividendbeperking	59, 335	Papier	58, 102, 195, 204, 215, 335		
Drankwet	58	Pelteryen	58		
Drukwerk	345	Pensionbedrijven	58, 248		
Economische Sancties	194	Peulvruchten	205		
Eieren	248, 354	Pluimveehouderij	165, 248, 354		
Electriciteit	334	Postverkeer	59		
Electrotechnische Industrie	58	Prijsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155, 165, 184, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 363, 384, 394, 414, 424		
Fruit	59, 315, 345	Radio	47		
Garnalen	123	Rantsoeneering	227		
Gas	334	Registratierechten	59		
Gasgeneratoren	325	Restaurants	75		
Gevogelte	47	Rijwielen	47, 123		
Goederen voor Duitse Weermacht	345	Rubber	113, 123, 305		
Gort	335	Ruwvoedergewassen	355		
Grafische Industrie	58, 75, 194	Slachtvee	33, 59, 67, 248, 272		
Granen	205	Smeerolie	102		
Gras	354	Spaar- en betaalzegelkasbedrijf	102, 227, 355		
Grasland	33, 67, 85, 155, 205	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123		
Groenten	33, 155, 315, 335, 345	Suikerbieten	205		
Handel	204, 215, 227, 238, 248, 314, 325, 345, 354, 363, 374, 384, 394, 414, 424	Surrogaten	155		
Hennep	205	Tabak	47, 58, 113, 195, 355		
Heffingen	354	Tankgas	205		
Hooi	335, 354	Textiel	102, 325, 364		
Hout	248, 272, 335, 345, 354	Tuinbouw	33, 59, 102, 205, 227, 364, 395, 414, 425		
Industrie	238, 248, 345, 354, 363, 375, 384, 394, 424	Turf	59, 335		
Kaas	75, 227, 315	Tweelandenorganisaties	59		
Kamers van Koophandel	47, 184	Uien	33		
Kantoormachines	156	Varkens	59, 227, 315		
Kapok	101, 165	Vee	67, 165, 185, 195, 205, 227, 248, 272, 315, 355, 375, 414, 425		
Keramische Industrie	58, 194	Veenproducten	113		
Klaver	354	Veevoeder	47, 102, 238		
Klompem	272	Vennootschappen	325, 363		
Kunstmest	59, 215, 335	Vennootschapsbelasting	227, 305, 335, 395		
Kwekerij	59, 354	Verf en -grondstoffen	102, 165		
Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155,				

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen ..... (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeling ..... (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building ..... (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftink ..... (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie ..... (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten (derde gewijzigde druk) ..... (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs ..... (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland ..... (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel